

Räddningstjänst och skydd mot olyckor

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet 12 motioner från allmänna motions-tiden hösten 2005 samt en motion från allmänna motionstiden hösten 2003. Samtliga motioner rör frågeställningar kring skydd mot olyckor och räddningstjänst m.m.

Utskottet föreslår att samtliga motioner avslås. En reservation har läm-nats av Vänsterpartiet gällande förebyggande verksamhet.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Utskottets överväganden	5
Ansvaret för räddningsinsatser	5
Förebyggande verksamhet	6
Skogsbränder	10
Helikoptrar	13
Reservation	17
Förebyggande verksamhet, punkt 2 (v)	17
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	18
Motion från allmänna motionstiden hösten 2003	18
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2005	18

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Ansvar för räddningsinsatser

Riksdagen avslår motionerna 2005/06:Fö250 och 2005/06:T498 yrkande 6.

2. Förebyggande verksamhet

Riksdagen avslår motionerna 2005/06:Fö227, 2005/06:Fö229, 2005/06:Fö240, 2005/06:Fö244 och 2005/06:So552 yrkande 18.

Reservation (v)

3. Skogsbränder

Riksdagen avslår motionerna 2005/06:Fö205, 2005/06:Fö247 och 2005/06:T496 yrkande 2.

4. Helikoptrar

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Fö209 yrkande 1, 2005/06:Fö209 och 2005/06:Fö217.

Stockholm den 21 mars 2006

På försvarsutskottets vägnar

Eskil Erlandsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Eskil Erlandsson (c), Tone Tingsgård (s), Ola Sundell (m), Allan Widman (fp), Erling Wälivaara (kd), Berit Jóhannesson (v), Britt-Marie Lindkvist (s), Rolf Gunnarsson (m), Åsa Lindestam (s), Heli Berg (fp), Peter Jonsson (s), Karin Enström (m), Marie Nordén (s), Christer Skoog (s), Rune Berglund (s), Mikael Johansson (mp) och Britta Rådström (s).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlas motionsyrkanden om ansvarsförhållanden vid räddningsinsatser, förebyggande verksamhet, skogbrandsbekämpning och helikopterfrågor. Motionerna är från allmänna motionstiden hösten 2005 med undantag för en motion som härrör sig från allmänna motionstiden hösten 2003.

Utskottets överväganden

Ansvar för räddningsinsatser

Utskottets förslag i korthet

Utskottet finner inte anledning att ändra sin tidigare uttalade ståndpunkt i fråga om räddningstjänst för sjön Hjälmarén och ansvaret för beredskap och skydd mot olyckor på Södertörn. Utskottet avstyrker motionerna 2005/06:Fö250 och 2005/06:T498.

Motioner

I motion 2005/06:Fö250 av Sven Gunnar Persson (kd) yrkas att regeringen snarast skall återkomma med förslag till hur räddningsinsatserna på sjön Hjälmarén kan likställas med räddningstjänst för sjöarna Vänern, Vättern och Mälaren. Hjälmarén är Sveriges i storlek fjärde sjö med en yta av 493 kvadratkilometer. Sjön delas av tre län med sammanlagt fem kommuner.

Behovet av samordning för efterforskning och räddningstjänst är enligt motionären stort med tanke på att en hjälpsökande kan komma till fel SOS-central samt att den geografiska uppdelningen berör sex olika myndigheter för efterforskning och räddningstjänst. Kommunikation och ledning kan ske från tio olika myndigheter eller centraler runt Hjälmarén.

Den statliga räddningstjänsten har i dag inte ansvaret för räddningsinsatser som berör Hjälmarén enligt den princip som råder för räddningsinsatser på Sveriges tre största sjöar, nämligen Vänern, Vättern och Mälaren. Ansvaret vilar i stället direkt på kommunal räddningstjänst eller ansvarig polismyndighet. Framför allt startskedet av en räddningsinsats kan försvåras och fördröjas då Hjälmarén är delad mellan tre län, tre SOS-centraler, fyra kommunala räddningstjänster samt tre polismyndigheter.

Om statlig räddningstjänst råder för insatser på Hjälmarén skulle insatserna, utan gränsdragningsproblem, ledas från en och samma räddningscentral. Detta skulle enligt motionären avsevärt minska riskerna för fördröjande och missförstånd i en räddningsinsats.

I motion 2005/06:T498 av Karin Pilsäter och Mia Franzén (båda fp) anförs att Södertörn geografiskt, historiskt och kulturellt är en utmärkt bas för ökad tillväxt. En positiv utveckling på Södertörn förstärker Stockholmsregionens möjligheter att vara Sveriges motor. Därför är framtiden på Södertörn avgörande för hela Stockholmsregionens och därmed hela Sveriges tillväxtkraft. Det krävs dock nu enligt motionärerna ett antal krafttag på olika områden för att verkligen ta till vara Södertörns utvecklingsmöjligheter.

I samband med omstruktureringar av försvarsorganisationen finns enligt motionärerna anledning att tro att Berga och Muskö kommer att påverkas. Det är viktigt att huvudstadsregionen och den känsliga skärgården tillförsäkras ett tillräckligt gott skydd för insatser vid miljökatastrof, olycka eller hot som kräver större räddningsinsatser.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har under förra riksmötet (bet. 2004/05:FöU7) behandlat likalydande yrkanden.

Frågan om räddningstjänsten på *sjön Hjälmar* har utretts, och regeringen har tagit ställning i frågan i proposition 2002/03:119 Reformerad räddningstjänstlagstiftning. I denna proposition anges under avsnitt 7 *Geografisk avgränsning mellan statens och kommunernas skyldigheter* (s. 77) följande:

Även när det gäller arbetet med räddningsinsatser på sjön Hjälmar, som ett par remissinstanser tagit upp, är det viktigt att ansvariga myndigheter samarbetar med varandra. Regeringen finner inte nu skäl att ändra ansvarsförhållandena när det gäller denna sjö.

Utskottet hade vid beredningen av lagförslaget hösten 2003 (bet. 2003/04:FöU2) inget att invända mot regeringens uppfattning i frågan. Utskottet finner inte anledning att ändra sin ståndpunkt i frågan och *avstyrker motion 2005/06:Fö250 av Sven Gunnar Persson (kd)*.

Inte heller i frågan om ansvaret för beredskap och skydd mot olyckor på Södertörn finner utskottet anledning att ändra sin tidigare ståndpunkt.

Det finns enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor ett statligt ansvar för räddningstjänst till sjöss och ett kommunalt ansvar för räddningstjänst på land. Ansvaret för beredskap och skydd mot olyckor i den aktuella regionen Södertörn ändras inte genom förändringen av Försvarsmaktens verksamhet vid Berga och Muskö. Samhällets resurser för en insats vid en större naturkatastrof måste tillgodoses oavsett om verksamheterna vid Berga och Muskö förändras eller inte. Ansvaret att tillhandahålla tillräcklig förmåga för räddningsinsatser enligt den lokala riskbilden finns kvar oavsett Försvarsmaktens omlokalisering. Utskottet *avstyrker motion 2005/06:T498 av Karin Pilsäter och Mia Franzén (båda fp)*.

Förebyggande verksamhet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motionerna 2005/06:Fö227, 2005/06:Fö244, 2005/06:Fö229, 2005/06:Fö240 och 2005/06:So552.

Jämför reservation (v).

Motioner

I motion 2005/06:Fö227 av Lars Wegedal (s) anförts följande om giltigheten av defibrillator- och syrgasutbildningar vid räddningstjänsten.

Vid olyckor är det oerhört viktigt att medicinska insatser sätts in så snart som möjligt. Detta gäller inte minst insatser där man använder sig av syrgas och av defibrillatorer. Vid ett skadetillfälle är det inte självklart att det är utbildad ambulanspersonal som kommer först till olycksplatsen, utan lika vanligt är det att räddningstjänstens personal är först på plats.

I dag gäller att de som arbetar inom räddningstjänsten inom en kommun kan få utbildning av en läkare eller ambulansöverläkare i användandet av syrgas och defibrillatorer. Den utbildande läkarens ansvar för insatserna finns dock kvar, trots att det är någon annan som utför insatsen. Om brandmannen som genomgått utbildningen i en kommun emellertid flyttar till tjänstgöring i en annan kommun gäller inte utbildningen i denna nya kommun. Han eller hon måste genomgå en ny, identisk utbildning för att kunna göra insatserna i den nya kommunen. Detta är enligt motionären helt orimligt. Det borde vara självklart att om man genomgått en utbildning i en kommun så borde denna utbildning vara giltig var man än arbetar. Nuvarande system medför onödiga kostnader som är svåra att motivera och där kommunerna har svårt att klara ut dem för hela personalstyrkan. Detta gäller enligt motionären inte minst i mindre kommuner och där omsättningen på deltidsbrandmän är relativt stor. En ändring av nu gällande ordning kan innebära att det blir lättare för räddningstjänsterna att fylla det tomrum som kan uppstå när ambulansen är på andra uppdrag. Detta är enligt motionären inte minst viktigt i mindre kommuner där det oftast endast finns en ambulans.

I motion 2005/06:Fö244 av Tomas Eneroth (s) anförts att det finns behov av åtgärder när det gäller rekrytering till räddningstjänsten. Vid sidan av den heltidsanställda personalen finns en stor grupp deltidsanställda, vars insatser är helt avgörande för en fungerande räddningstjänst kring mindre tätorter och i glesbygd. Under senare år har det enligt motionären blivit allt svårare att rekrytera deltidsbrandmän, och mycket talar för att det är förändringarna på arbetsmarknaden som är orsaken. Ur samhällsynpunkt är denna utveckling naturligtvis starkt oroande. Det kommer sannolikt aldrig att finnas förutsättningar för heltidskårer i hela landet, utan deltidskårearna kommer alltjämt att vara en förutsättning för snabba insatser i mindre tätorter och i glesbygd.

I delar av landet är i dag stora delar av deltidskårearnas bemanning vakanta – och vid de pensionsavgångar som väntar de närmaste åren kan läget bli akut. Mot den bakgrunden är det enligt motionären angeläget att en översyn av rekryteringsfrågan genomförs, inte minst för att belysa om ytterligare ekonomiska incitament är nödvändiga för att trygga bemanningen framöver.

I motion 2005/06:Fö229 av Margareta Andersson och Birgitta Carlsson (båda c) yrkar motionärerna att riksdagen tillkännager för regeringen att Räddningsverket skall utreda hur en inventering kan ske av bl.a. maskiner som kan användas vid bränder och andra stora olyckor där djur är inblandade.

I många fall har lantbruksföretag maskiner som kan hjälpa till vid stora olyckor, men räddningstjänsten vet inte om att de finns eller hur de kan användas. Räddningsledningen vet heller inte vilka prioriteringar som skall göras för att rädda t.ex. de värdefullaste avelsdjuren.

För att få kunskap om vilka maskiner som finns, vilka åtgärder som är viktigast och också för att minimera risker borde räddningstjänsten enligt motionärerna kunna göra inventeringar hos olika företag för att se hur det ser ut och hur saker kan användas. I första hand kan detta ske frivilligt genom att räddningstjänsten erbjuder sig att komma ut till det enskilda företaget. Det skulle kunna vara en del i det skadeförebyggande arbetet. Räddningsverket bör enligt motionärernas mening få i uppdrag att utreda hur kontakter av det här slaget kan gå till.

I motion 2005/06:Fö240 av Elina Linna m.fl. (v) anförs att Räddningsverket bör ges i uppdrag att utforma en handlingsplan för omhändertagande av funktionshindrade i samband med en katastrof.

Bland andra Statens räddningsverk har anordnat utbildning av biståndsorganisationer i hur funktionshindrade skall omhändertas i samband med katastrofinsatser. Det handlar bl.a. om förflyttningar och tillgänglighetsanpassning av områden till vilka människor skall evakueras vid katastrofer.

Motionärerna menar att det finns behov av att även Sverige nationellt gör en översyn och utbildningsinsats vad gäller de särskilda behov funktionshindrade har vid en katastrof. Det handlar om information, transporter, uppsamlingsplatser m.m.

Likå i motion 2005/06:So552 av Kenneth Johansson m.fl. (c) anförs att det ofta är de funktionshindrade som drabbas hårdast när en katastrof inträffar. Konsekvenserna av dålig tillgänglighet och ett sammanbrott för normala hjälpkällor blir ofta förödande. Personer med nedsatt fysisk eller mental förmåga blir förlorare i en situation när självbevarelsedrift och fysisk styrka är avgörande för överlevnaden. Räddningspersonal och internationella räddningsinsatser är enligt motionärerna sällan förberedda på funktionshindrades särskilda utsatthet och behov av hjälp. Manualer saknas, frågan behandlas inte i utbildningen av den personal som skickas i väg och hur väl man lyckats bistå personer med funktionshinder finns inte med vid utvärdering av räddningsinsatser. Det behövs enligt motionärerna riktlinjer för hur funktionshindrades situation kan förbättras i katastrofsituationer, såväl nationellt i Sverige som i världssamfundet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har erfarit att behörigheten för räddningstjänstpersonal att använda defibrillator eller syrgas är beroende av den delegation som sjukvårdshuvudmannen utfärdar. Delegationen är inte villkorad av att personalen genomgått utbildning hos samme sjukvårdshuvudman. Olika sjukvårdshuvudmän kan ha olika syn på i vilken utsträckning delegationer av detta slag skall utfärdas. I ett relativt stort antal kommuner i landet används räddningstjänstpersonal för s.k. IVPA-larm (i väntan på ambulans). Särskilt gäller detta i kommuner där räddningstjänsten snabbare kan nå en hjälpbehövande än vad en ambulans kan göra. Syftet är inte att överta ambulanssjukvårdens uppgifter utan snarare att så långt som möjligt ge akut hjälp på plats till dess att ambulans anländer. I de kommuner där räddningstjänsten används för sådana IVPA-larm är detta relativt ofta förknippat med att räddningstjänstens personal har utbildning för användande av defibrillator och syrgas. För syrgas gäller att personalen har såväl utbildning som delegering från ansvarig läkare.

Utskottet anser att det är angeläget att varje sjukvårdshuvudman har möjlighet att bestämma hur ambulanssjukvården skall organiseras och därmed i vilken utsträckning som delegationer av det aktuella slaget utfärdas. Utskottet *avstyrker motion 2005/06:Fö227 av Lars Wegendal (s)*.

När det gäller frågan om rekrytering av *deltidsbrandmän* har utskottet tidigare vid ett flertal tillfällen behandlat frågan, senast i betänkande 2004/05:FöU7.

Utskottet har erfarit att Statens räddningsverk sedan drygt två år tillbaka har drivit ett arbete med syfte att underlätta för kommunerna vid rekrytering av deltidsanställd räddningstjänstpersonal. En särskild resursgrupp har tillsatts med medverkan från de myndigheter och organisationer som är intresserade i frågan. Totalt nio myndigheter och organisationer finns representerade i arbetet. I arbetet har särskilda problemställningar identifierats. Vidare har särskilda grupper kunnat identifieras som inte utnyttjas för att fylla rekryteringsbehovet. Den mest tydliga gruppen är i detta fall kvinnor. Av landets deltidsbrandmän är endast 2,5 % kvinnor. Som ett led i att underlätta rekryteringen finns även en särskild idébank på Statens räddningsverks hemsida där goda exempel på rekryteringsåtgärder i olika kommuner presenteras. Utskottet finner dess initiativ mycket lovvärda.

Utskottet delar motionärens mening om behovet av en god rekrytering av deltidsbrandmän men vidhåller sin tidigare uppfattning att arbets- och anställningsvillkoren måste avgöras av arbetsmarknadens parter. Utskottet *avstyrker motion 2005/06:Fö244 av Tomas Eneroth (s)*.

När det gäller frågan om *maskiner som kan användas vid bränder* gäller att det är varje kommun som ansvarar för att i ett handlingsprogram avgöra hur räddningstjänsten i kommunen skall organiseras samt vilken beredskap man skall ha. Det är därmed också varje kommun som svarar för att man har erforderliga resurser för att nå upp till beslutad nivå. Således är det kommunerna som har en överblick över vilka lokala resurser

som finns utöver de som kommunen själv normalt förfogar över. Detta gäller både de rent materiella resurserna, som maskiner, specialutrustning m.m., men också personella resurser i form av speciell kompetens.

Statens räddningsverk har därutöver en särskild resursförteckning där särskilda nationella resurser finns förtecknade.

Beträffande inventering av den typ av resurser som tas upp i motionen är det utskottets uppfattning att den görs bäst och mest effektivt på det lokala planet, dvs. av varje enskild kommun. Uppgiften torde vara starkt kopplad till lokalkännedom, vad gäller såväl den egentliga inventeringen som att hålla uppgifterna aktuella och för att underlätta när resursen utnyttjas.

Utskottet *avstyrker därför motion 2005/06:Fö229 av Margareta Andersson och Birgitta Carlsson (båda c).*

När det gäller frågan om *insatser för funktionshindrade* anför utskottet följande. Omhändertagande av funktionshindrade eller andra människor som behöver samhällets stöd är i grunden ett ansvar för kommunen inom ramen för socialtjänstlagen. Detta faktum torde inte förändras om t.ex. en olycka eller katastrof inträffar.

Varje kommun skall planera för att kunna hantera de räddningstjänstinsatser som kan förväntas uppstå inom kommunen. I kommunens handlingsprogram för räddningsinsatser skall bl.a. framgå vilken beredskap man skall ha och hur man skall hantera olika typer av situationer som kräver särskilda typer av insatser eller resurser. Varje kommun har olika förutsättningar och riskbild, bl.a. för funktionshindrade, vilket gör att utskottet anser att planeringen för räddningstjänsten bör ske lokalt. Utskottet *avstyrker motionerna 2005/06:Fö240 av Elina Linna m.fl. (v) och 2005/06:So552 av Kenneth Johansson m.fl. (c).*

Skogsbränder

Utskottets förslag i korthet

Utskottet *avstyrker motionerna 2005/06:Fö205, 2005/06:Fö247 och 2005/06:T496.*

Motioner

I *motion 2005/06:T496 av Lars Gustafsson (kd)* anføres att skogen är en av Sveriges enskilt största tillgångar. Förutom att råvaror från skogen är Sveriges enskilt största inkomstkälla är skogen en oskattbar tillgång för både svenskar och utländska turister. Dessutom inbringar skogen stora inkomster från turism och ger utrymme för fritidsliv och rekreation.

Sveriges skogar är oftast vidsträckta, och brandrisken är större än i annan natur. Övervakning för att upptäcka och förhindra bränder är viktigt. Övervakning har tidigare skett med s.k. skogsbrandflyg, men sedan

några år har denna verksamhet lagts ned. Orsaken är att det statliga bidraget till denna viktiga verksamhet har dragits in. Regeringen beslöt efter stormen Gudrun att återinföra stödet till skogsbrandflyget, men endast till de områden som drabbats av stormen. Det statliga bidraget till skogsbrandflyget är enligt motionären litet och omfattar i praktiken endast kostnader för drivmedel och visst underhåll till frivilligflyget. Då det ligger i det allmännas intresse att upprätthålla en effektiv övervakning av den svenska skogen för att kunna upptäcka och förhindra skogsbränder, bör enligt motionären stödet till skogsbrandflyget permanentas.

I *motion 2005/06:Fö247 av Per-Olof Svensson och Raimo Pärssinen (båda s)* anförts att ansvaret för skogsbrandbevakningen bör tydliggöras.

Under den gångna sommaren har skogsbränder härjat i bl.a. Ånge, Ovanåker och Dals-Ed. Trots dessa är vi i Sverige ganska förskonade från stora skogsbränder jämfört med många andra länder i Europa. När det trots allt uppstår skogsbränder är det många som drabbas. Förutom att det kan bli en tragedi för många människor så far även djuren illa. Drabbas gör också fastighetsägare och markägare.

Att vi har klarat oss bra i Sverige beror enligt motionärerna till stor del på skogsbrandflyget. För några år sedan hade staten genom Räddningsverket ett delansvar för verksamheten och bidrog då också ekonomiskt. Det är en uppgift för samhället att minimera riskerna för att såväl människor som egendom kommer till skada. Det går enligt motionärerna säkert att hitta olika lösningar för både finansiering och teknik, men det är enligt motionärerna statens uppgift att tydliggöra ansvarsfördelningen.

I *motion 2005/06:Fö205 av Rolf Gunnarsson (m)* anförts att det från flera håll kommer larm om att skogsbrandsutbildningen måste ses över. Motionären hänvisar till uttalanden av en skogsbrandsexpert som bl.a. påpekar att utbildningsnivån inom skogsbrandsläckning är för låg i Sverige och att kunskaper saknas på räddningsskolorna samt att ämnet inte prioriteras trots att sannolikheten för skogsbränder i Sverige blir allt större.

Det pekas också på vikten av att räddningstjänsten skaffar tätare kontakter och jobbar närmare de olika skogsbolagen. Motionären hävdar att det nu behövs en total översyn av skogsbrandsutbildningen och vilken nivå den skall ha samt vilka resurser som krävs i framtiden.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid ett flertal tillfällen, senast i betänkande 2004/05:FöU7, behandlat frågan om *skogsbrandbevakning* och statens roll i denna.

Bevakningen syftar till att mildra egendomsskador. Det är enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor ägaren av egendom som har det yttersta ansvaret för sin egendom. Ett exempel på detta är att skogsägare kan försäkra sin skog mot brand och andra skador, eller vidta andra åtgärder som t.ex. att organisera skogsbrandbevakning för att skydda sin egendom.

Regeringen har i maj 2004 uppdragit åt Statens räddningsverk att utvärdera konsekvenserna av att det statliga bidraget till skogsbrandbevakningen har upphört. Utvärderingen som gjorts visar att skogsbrandbevakningen med flyg minskat och i vissa delar av landet helt upphört. I några län har kommuner gått samman och engagerat Frivilliga flygkåren (FFK) för uppdraget beroende på att man ser nödvändigheten av skogsbrandbevakning med flyg.

Vid extraordinära situationer, som exempelvis förhållandena efter stormen Gudrun, har det genomförts skogsbrandbevakning med flyg för att man från regionalt ansvarigt håll ansett att denna åtgärd varit nödvändig.

Dock har det med de ingångsvärden som finns inte varit möjligt att göra en bedömning av effekterna av utebliven skogsbrandbevakning. Bris-terna består enligt Statens räddningsverk i otillräckliga ingångsdata i rapporteringen genom åren. Det finns dock inga tecken på att antalet stora skogsbränder har ökat.

Utskottet har erfaren att Statens räddningsverk, liksom för år 2005, kommer att få 2 miljoner kronor till skogsbrandbevakning under perioden april till oktober 2006 i de sex län som drabbades hårdast av stormen Gudrun.

Utskottet kan hålla med motionärerna om att skogsbrandbevakningen fyller en viktig funktion. Utskottet anser dock att det bör ankomma på den enskilda myndigheten att göra de verksamhetsprioriteringar som anses nödvändiga. Utskottet *avstyrker motionerna 2005/06:T496 av Lars Gustafsson (kd) och 2005/06:Fö247 av Per-Olof Svensson och Raimo Pärssinen (båda s).*

När det gäller *skogsbrandsutbildning* har utskottet inhämtat att Statens räddningsverk under det senaste året har prioriterat frågor som är kopplade till skogsbrandsproblematiken. Under våren 2006 introduceras en ny särskild skogsbrandsutbildning vid Statens räddningsverks skolor. Vidare håller för närvarande en utbildning som riktar sig till helikopterförare på att tas fram. En utbildning i lokal och regional samverkan mellan myndigheter och organisationer har redan tagits fram. Räddningsverket har sedan tidigare byggt upp särskilda regionala resursdepåer med utrustning för skogsbrandsläckning som kan utnyttjas av de kommunala räddningstjänsterna då de egna materiella resurserna inte räcker till.

Utskottet vill även här peka på det ansvar som ägare, innehavare och skogsbranschen har för att hindra och begränsa skador på sin egendom. Det är först om den enskilde ägaren inte själv har resurser som samhällets räddningstjänst skall göra en räddningsinsats. Med anledning av det ovan anförda *avstyrker utskottet motion 2005/06:Fö205 av Rolf Gunnarsson (m).*

Helikoptrar

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motionerna 2003/04:Fö209, 2005/06:Fö209 och 2005/06:Fö217.

Motioner

I motion 2005/06:Fö217 av Elizabeth Nyström och Anders G Högmark (båda m) anføres att Sjöfartsverket som en följd av riksdagens försvarsbeslut, som innebär att Försvarsmakten drar ned på sin helikopterverksamhet, tvingats upphandla civil helikopterservice för att kunna behålla nuvarande sjöräddningsberedskap. De två civila helikoptrar som behövs för västkusten respektive ostkusten beräknas årligen kosta ca 60 miljoner kronor. Den sammanlagda kostnaden för helikopterberedskapen uppgår därmed till ca 100 miljoner kronor årligen.

Regeringen är enligt motionärerna medveten om dessa förhållanden och har också uttalat sig positivt om att Sjöfartsverket vidtar åtgärder för att möjliggöra en framtida god sjöräddningsberedskap. Mot denna bakgrund är det enligt motionärerna beklagligt att regeringen inte föreslagit en höjning av anslaget Ersättning för fritidsbåtsändamål m.m. eftersom sjöräddningen till mycket stor del hänför sig till fritidsbåtstrafiken. Konsekvensen blir enligt motionärerna att allt större samhälleliga kostnader läggs på handelssjöfarten.

Enligt motionärernas mening är det viktigt att samhällets totala behov av räddningstjänst och annan samhällsservice, där helikopter är ett effektivt redskap, bedöms samlat. Det är däremot inte rimligt att Sjöfartsverket och handelssjöfarten skall stå som huvudansvariga för samhällets behov av helikoptertjänst – en uppgift som tidigare sköttes av försvaret.

För att så långt möjligt öka effektiviteten i helikopterverksamheten och kunna använda den på ett för samhället effektivt sätt förhandlar Sjöfartsverket med andra myndigheter och organisationer som har behov av helikoptertjänster. Det gäller flygräddningen genom Luftfartsstyrelsen, polisen, sjukvårdhuvudmännen, övervakning av EU:s fiskekvoter, oljeskydd m.m.

För att på sikt få en ordning som innebär att samhällets totala behov av helikoptertjänst kan tillgodoses på ett effektivt sätt, anser motionärerna att regeringen skyndsamt bör ta initiativ till att kartlägga det totala behovet av dessa helikoptertjänster, vilka samverkansbehov och möjligheter för detta som föreligger samt kostnader och finansieringsbehov.

I motion 2003/04:Fö209 av Ragnwi Marcelind (kd) yrkande I påtalas behovet av en utredning med inriktning på att utreda behovet av inrättandet av ett statligt helikopterverk som tillhandahåller helikopterstöd till det civila samhället.

Försvarsmakten har enligt motionären tydligt inriktat sig på att renodla sitt ansvarsområde till att nästan enbart inrikta sig på krigets krav. Stödet till det civila samhället, och i synnerhet helikopterstödet, har därför prioriterats ned. Detta får effekter och ger enligt motionären anledning till en översyn av hur helikopterstödet till de civila instanser som har behov av helikopterstöd skall gestalta sig i framtiden.

Sjöfartsverket har ett samordningsansvar för de beredskapshelikoptrar som finns att tillgå för civila uppdrag, exempelvis sjöräddning, flygräddning, polisiära uppdrag m.m. De arbetar i dag med två olika operatörer. Dessa är Försvarsmakten samt ett privat flygbolag, Norrlandsflyg. Försvarsmaktens roll har varit tillbakaträdande under de senaste åren till förmån för den andra operatören. Polisen stöder till stora delar sin egen verksamhet genom nyttjande av egna helikoptrar men ställs ofta inför det faktum att deras resurser inte räcker till, särskilt när Nationella insatsstyrkan skall operera på platser belägna långt från huvudstaden.

Man kan enligt motionären konstatera att det finns god tillgång på små och medelstora helikoptrar i landet inom det civila och privata området, medan riktigt stora helikoptrar med kapacitet att transportera en större mängd personer nästan enbart finns inom försvaret. Behovet av sådana helikoptrar inskränker sig till ett begränsat område, exempelvis transport av många individer och ubåtsjakt. Möjligheterna för det civila samhället att komma i åtnjutande av dessa helikoptrar är litet och minskande.

Det är av synnerlig vikt att det civila samhället kan nyttja de helikoptrar som finns tillgängliga genom samordning och gränsöverskridande. Enligt motionären måste vi börja att tänka i nya banor där ledord skall vara resursutnyttjande, samordning, gränsöverskridande och kostnadseffektivisering.

I *motion 2005/06:Fö209 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m)* anförs att försvarsbeslutet i december 2004 bl.a. innebar att försvarets helikoptrar på Berga i Haninge försvann. Efter en utredning står det klart att två civila sjöräddningshelikoptrar skall ersätta försvarets helikoptrar på Berga och Säve. Det är ännu inte klart var helikopterbaserna skall placeras.

På senare tid har ett antal olyckor och tillbud i Stockholms skärgård fått ett lyckligt slut tack vare att räddningshelikoptrar har funnits stationerade på Berga. Vid Estoniakatastrofen för elva år sedan kunde ett antal människoliv räddas av helikoptrarna på Berga.

Samhällets räddningsinsatser, t.ex. räddningshelikoptrar, behöver samordnas och placeras på bra strategiska platser. Det finns enligt motionären en rad skäl som talar för att de civila räddningshelikoptrarna som skall placeras i Stockholmsregionen placeras på Berga i Haninge. Det har under lång tid funnits en helikopterverksamhet på Berga, och ännu finns polishelikoptrarna kvar. Välutbildad och kompetent personal finns i närområdet. Berga är den enda helikopterflygplats i regionen som möjliggör starter och landning i dimma och mörker. Dessa förutsättningar gör enligt motionären Berga till det självklara valet av plats för räddningshelikoptrarna i Stockholmsregionen.

Utskottets ställningstagande

Enligt sin instruktion (1995:589) har Sjöfartverket som en av sina huvuduppgifter att svara för sjöräddningen.

Att Försvarsmakten den 15 december 2005 stängt sin helikopterstationering i Stockholmsområdet innebär att den militära helikopter som funnits där fram till dess inte längre finns tillgänglig för att delta i sjöräddningsinsatser. För att ersätta den militära helikopter som funnits tillgänglig för sjöräddningsinsatser i Stockholmsområdet har Sjöfartsverket träffat avtal med den civila helikopteroperatören Norrlandsflyg AB, som enligt avtalet kommer att placera en helikopter i området.

Sjöfartsverket har också sedan tidigare avtal med samma operatör, vars helikoptrar vanligtvis finns stationerade i Sundsvall och Visby. Dessa helikoptrar kan vara i luften på 15 minuter dygnet runt och har kapacitet att flyga snabbare än Försvarsmaktens egen helikopter. Dessa helikoptrar bör därför kunna användas för insatser i Stockholmsområdet.

Därutöver har Sjöfartsverket även ett operativt samarbetsavtal med Finland som bl.a. innebär att länderna kan använda varandras sjöräddningsresurser vid behov. Ett välutvecklat samarbete mellan länder i händelse av olyckor eller stora väderomslag är en viktig säkerhetsåtgärd. Sjöfartsverket har försäkrat sig om att sjöräddningscentralen i Åbo har särskild beredskap för en begäran från Sverige om assistans med sjöräddningshelikopter.

Detta torde enligt utskottets mening sammantaget innebära att de helikoptrar som finns tillgängliga har tillräckligt stor yttäckning för att nå Stockholmsområdet på kort tid. Utskottet har dock erfarit att den absoluta majoriteten av utförda sjöräddningsinsatser i Sverige sker med fartyg.

I Försvarsberedningens rapport *En strategi för Sveriges säkerhet* som i januari 2006 överlämnades till regeringen behandlas frågan om helikoptrar (s. 41).

Samhällets användning av helikoptertjänster måste effektiviseras. Helikopterresurser finns hos sjukvårdshuvudmännen, polisen, Försvarsmakten, samt vid Sjöfartsverket och Luftfartsverkets entreprenörer för sjö- och flygräddningstjänst. Det finns relativt stor tillgång till helikoptrar, både i offentlig och i privat ägo. Däremot finns det skillnader i beredskap, bemanning, kapacitet och utrustning vilket innebär att helikopterna endast kan utföra vissa typer av insatser – insatser som är definierade utifrån den enskilda organisationens behov. Detta kräver en skyndsam översyn av hur respektive organisations helikopterresurser kan samutnyttjas, samfinansieras och lokaliseras i syfte att effektivisera användandet.

Utskottet konstaterar att samordningen av samhällets helikopterresurser länge har varit föremål för diskussioner och skulle välkomna en översyn av samhällets användning av helikoptertjänster. Utskottet anser dock att regeringens ställningstagande till Försvarsberedningens rapport bör avvaktas, och utskottet finner därför i nuläget inte anledning att föreslå att

riksdagen skall bifalla de nu aktuella yrkandena. Mot bakgrund av de förslag som Försvarsberedningen överlämnat till regeringen anser utskottet inte att något tillkännagivande från riksdagens sida behövs nu.

När det gäller frågan om lokalisering av helikopterkapacitet har utskottet vid tidigare behandling bl.a. anfört att det bör ankomma på ansvariga myndigheter, inte på riksdagen, att besluta om var enskilda helikoptrar skall lokaliseras för att uppfylla kraven på beredskap.

Med hänvisning till vad som ovan sagts *avstyrker utskottet motionerna 2003/04:Fö209 av Ragnwi Marcelind (kd) yrkande 1, 2005/06:Fö209 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) och 2005/06:Fö217 av Elizabeth Nyström och Anders G Högmark (båda m).*

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

Förebyggande verksamhet, punkt 2 (v)

av Berit Jóhannesson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:Fö240 och avslår motionerna 2005/06:Fö227, 2005/06:Fö229, 2005/06:Fö244 och 2005/06:So552 yrkande 18.

Ställningstagande

Under hösten 2005 har bl.a. Statens räddningsverk utbildat biståndsorganisationer i hur funktionshindrade skall omhändertas i samband med katastrofinsatser. Det handlar bl.a. om förflyttningar och tillgänglighetsanpassning av områden till vilka människor skall evakueras vid katastrofer.

Jag menar att det finns behov av att även Sverige nationellt gör en översyn och utbildningsinsats vad gäller de särskilda behov funktionshindrade har vid en katastrof. Det handlar om information, transporter, uppsamlingsplatser m.m. Jag anser därför att Räddningsverket bör få i uppdrag att utforma en nationell plan för omhändertagande av funktionshindrade i samband med katastrofsituation. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motion från allmänna motionstiden hösten 2003

2003/04:Fö209 av Ragnwi Marcelind (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en utredning med inriktning på att utreda behovet av inrättandet av ett statligt helikopterverk som tillhandahåller helikopterstöd till det civila samhället.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2005

2005/06:Fö205 av Rolf Gunnarsson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ökad skogsbrandsutbildning.

2005/06:Fö209 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om placeringen av räddningshelikoptrar på Berga i Haninge.

2005/06:Fö217 av Elizabeth Nyström och Anders G Högmark (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett ökat samordnat ansvar för helikopterberedskapen.

2005/06:Fö227 av Lars Wegendal (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om giltigheten av defibrillator- och syrgasutbildningar vid räddningstjänsten.

2005/06:Fö229 av Margareta Andersson och Birgitta Carlsson (båda c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Räddningsverket skall utreda hur en inventering kan ske av bl.a. maskiner som kan användas vid bränder och andra stora olyckor där djur är inblandade.

2005/06:Fö240 av Elina Linna m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Räddningsverket bör ges i uppdrag att utforma en handlingsplan för omhändertagande av funktionshindrade i samband med en katastrof.

2005/06:Fö244 av Tomas Eneroth (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av åtgärder för rekrytering till räddningstjänsten.

2005/06:Fö247 av Per-Olof Svensson och Raimo Pärssinen (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tydliggöra ansvaret för skogsbrandsbevakningen

2005/06:Fö250 av Sven Gunnar Persson (kd):

Riksdagen begär att regeringen snarast återkommer med förslag till hur räddningsinsatserna på sjön Hjälmararen kan likställas med räddningstjänst för sjöarna Vänern, Vättern och Mälaren.

2005/06:So552 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om åtgärder för att förbättra funktionshindrades situation i katastrofsituationer, såväl internationellt som i Sverige.

2005/06:T496 av Lars Gustafsson (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att avsätta medel till skogsbrandflyget så att denna verksamhet kan fortsätta.

2005/06:T498 av Karin Pilsäter och Mia Franzén (båda fp):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om huvudstadsregionens försvar och räddningsverksamhet.